

oznaki starosti ob času smrti. To velja predvsem za rojstne letnice prvih, v rodovniku zapisanih Kumerdejev, ki so bili vsekakor rojeni pred obstojem najstarejše krstne knjige v blejski župniji, torej pred 1. januarjem 1670. Prva mrliška knjiga iste župnije pa je datirana z letnico 1701. Ribno je spadalo takrat s sosednjimi vasi vred pod blejsko župnijo vse do 3. februarja 1789. Po tem datumu postane Ribno s sosednjimi vasi samostojna lokalija do 16. avgusta 1812, nato je spadala ponovno pod blejsko župnijo do leta 1903, ko je postalo Ribno z okoliškimi vasi samostojna župnija. Hišne številke so začeli vpisovati v te knjige 1. oktobra 1770, torej sto let po obstoju najstarejše krstne knjige v blejski župniji.

OPOMBE

Avtor je uporabljal naslednje vire in literaturo: 1. Krstne knjige župnije Bled od 1. januarja 1760 in mrliške knjige župnije Bled od leta 1701; krstna knjiga lokalije Ribno od 3. marca 1789 do 16. avgusta 1812; krstne knjige župnije Sv.

Nikolaja v Ljubljani od 1777 do 1782 in mrliške knjige župnije Sv. Nikolaja v Ljubljani od 1777 do 1805; krstne knjige župnije Sv. Petra v Ljubljani od 1783 do 1785 in mrliške knjige župnije Sv. Petra v Ljubljani od 1783 do 1805, vse v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. — Mrliška knjiga župnije Marijinega Oznanjenja v Ljubljani od 1803 do 1825, arhiv župnije Marijinega Oznanjenja v Ljubljani. — 2. Zgodovinski arhiv Ljubljana, fototeka. — 3. Janko Šlebinger: Album slovenskih književnikov, Ljubljana. — 4. Franc Gornik: Bled v fevdalni dobi, Bled 1967. — 5. Josip Gruden: Zgodovina slovenskega naroda, tretji del, novi vek, Družba Sv. Mohorja, Celovec 1910. — 6. France Kidrič: Prešernov album, Ljubljana 1950; Zgodovina slovenskega slovstva, 2. snopič, Ljubljana 1931, 3. snopič, Ljubljana 1932, 4. snopič, Ljubljana 1935; Zoisova korespondenca (1808—1809), Ljubljana 1939. — 7. Petri-Emanuel Samostz: Fremdwoerterbuch, 13. predelana in dopolnjena, izdaja, Leipzig. — 8. Slovenski biografski leksikon od Abraham do Lužar, geslo Kumerdej Blaž, stran 583, Ljubljana 1925—1932.

O Blažu Kumerdeju je zadnjič pisal v Kroniki sredi 70. let Etbin Bojc (Začetni razvoj osnovnega šolstva na Slovenskem: Ob 200-letnici terezijanskih šol. Kronika 22, 1974, str. 179—189). Op. ur.

IZ ŽIVLJENJA MALIH GRAŠČAKOV ČOPOV V OBDOBJU 1748—1848

BORIS GOLEC

V hribovski vasi Podkum, prej Št. Jurij pod Kumom, stoji na južni strani hribčka z župnijsko cerkvijo sv. Jurija Čopova kmečka domačija. Zunanji videz izpred dvesto let je ohranila le velika enonadstropna hiša, nekdanji dvorec Podšentjur; na kmetiji živijo potomci graščakov Čopov, spomin na fevdalni značaj Čopovine pa je med Kumljanci domala zbledel.

Doslej je pisal o dvorcu Vinko Möderndorfer v Slovenski vasi na Dolenjskem¹ ter o lastnikih Majda Smole v Graščinah na nekdanjem Kranjskem.² Möderndorfer je vse preveč zaupal skromnemu ljudskemu izročilu, ga nekritično povezal z dostopnimi pisanimi viri in ustvaril o preteklosti Podšentjurja in Čopove rodbine patetično podobo, ki v marsičem ne ustreza resnici. V Krajevem leksikonu Dravske banovine³ naletimo o dvorcu zgolj na nekaj izročila, Krajevni leksikon Slovenije⁴ pa navaja tudi Möderndorferjeve napačne podatke. Namen pričujočega sestavka je popraviti dosedanje zmote, predvsem pa osvetliti gospodarski in družbeni položaj ter nasploh način življenja rodbine graščakov-kmetov Čopov v zadnjih sto letih do zemljiške odveze, ko so se Čopi postopoma povsem pokmetili in pognali v krajih pod Kumom trdne korenine.

DVOREC PODŠENTJUR

Dvorcu je dala ime lega pod cerkvijo sv. Jurija in je prvič omenjen s slovenskim imenom *Pod Sent Jurja(e)m* konec 17. stoletja pri Valvasorju.⁵ V kranjski deželni deski se je uradno imenoval *Hof St. Jörgen*,⁶ iz dokumentov pa so znane še druge oblike imena, kot *St. Georgen*, *St. Irgen*, *St. Irgenhof* ali *St. Jörgenhof*.⁷ Tudi ljudsko poimenovanje je bilo različno. Tako je v šentjurijski mrliški matici vpisana leta 1791 smrt Čopovega otroka *u grado*,⁸ slovensko pisana oklicna knjiga pa govori med letom 1815 in 1845 trikrat o *šentjurski grašini* in dvakrat o *grašinaku* Čopu.⁹ Ustaljenega imena dvorec v tem času bržkone sploh ni imel, saj najdemo v uradnem seznamu kranjskih graščin iz leta 1854 dve imeni — *Sveti Jur* in *Podšentjur*.¹⁰ Za slednje, ki je še najbližje Valvasorjevemu poimenovanju, se je odločila tudi Majda Smole.¹¹ Do danes se je med Kumljanci ohranil nejasen spomin na nekdanje *graščinsko poslopje*, sicer pa je vsa starejša imena dvorca povsem zasenčila Čopovo rodbinsko ime.¹²

Kdo in kdaj je dvorec zgradil, ni znano. Od približno leta 1400 lahko po doslej znanih srednjeveških virih zasledujemo le toponim Št. Jurij pod Kumom (S.

Jörgen, Sand Jorgen, Sannd Jorgen),¹³ dvorec pa ni nikoli omenjen. Po navedbah Majde Smole sega naj-starejši podatek o Podšentjurju v leto 1495, ko naj bi Friderik Rainer izročil Podšentjur Jakobu pl. Gallu v zameno za Dragomelj ob Pšati. Notico o zamenjavi je našla v seznamu starih listin graščinskega arhiva Dol pri Ljubljani.¹⁴ Toda dolska knjiga listin govori o posesti *St. Jörgenberg*¹⁵ in ker v poznejših virih ne najdemo za Podšentjur nikoli imena s pripono -berg, temveč -hof, je zgornja trditev zelo vprašljiva. *St. Georgenberg* se je namreč imenovala že v Valvasorjevi dobi opuščena graščina Šentjurjeva gora. Njeni prvi znani lastniki sredi 16. stoletja so bili povrh še Galli pl. Gallensteini, rodbina, iz katere je izhajal tudi Jakob pl. Gall.¹⁶

Tako se Podšentjur javlja šele leta 1659, ko ga je od Franca Krištofa Frankoviča kupil Franc Albrecht baron Kheysell. Kupcu je bil dvorec pri roki, saj je posedoval bližnja gradova Bogenšperk in Črni potok, a ob Kheyselovi smrti leta 1672 Podšentjur med njegovo zapuščino ni naveden. Vrzal zapolnjuje Valvasor, ki pravi, da so bili lastniki Bernard pl. Gall, poznejši stotnik na Otočcu, Jurij Sigfrid baron Apfaltrer in od leta 1686 Ernest Zupančič. Slednji je kupil Podšentjur od Apfaltrerja in isto leto prodal svojo graščino Mala Loka pri Trebnjem. Od kdaj je bil dvorec v rokah Marije Elizabete baronice Rosetti, ne vemo. Leta 1715 ga je prodala bližnjemu završkemu graščaku Juriju Maksimilijanu baronu Valvasorju, v čigar lasti sta bila Zavrh in Podšentjur še čez dve leti ob njegovi smrti. Naslednja znana lastnica dvorca je bila Marija Terezija Merherič, imenovana Fabjanič, od katere sta ga leta 1748 kupila Janez Jožef in Marija Konstancija Čop.¹⁷ Prodajalka, ki je živel v Ljubljani, Podšentjurju ni posvečala posebne pozornosti, zato je bila tudi kupnina nizka.¹⁸

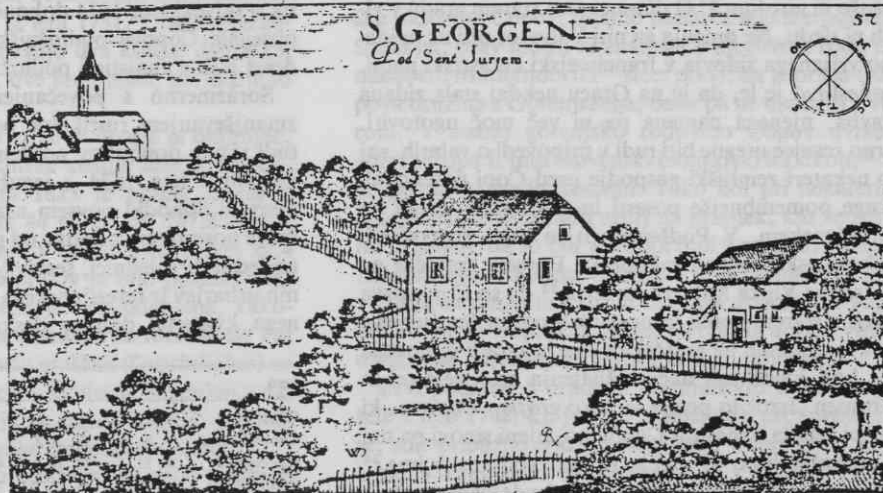
Zakonca Čop pa nameravata na kupljeni posesti resno gospodariti in se prav kmalu preselita iz Ljubljane v svoj podeželski dvorec. Po ženini smrti leta

1760 postane lastnik Janez Jožef Čop sam,¹⁹ ki je tudi prvi vpisan v novo nastalo kranjsko deželno desko, in umre leta 1781. Po poravnavi med dediči postane leta 1789 lastnik dvorca in posesti sin Jožef Čop I. Ta ju leta 1815 izroči Jožefu II., leta 1844 pa ju prevzame Jožef III., zadnji kmet-graščak. Leta 1880 izroči že okrnjeno Čopovino sinu Jožefu IV.²⁰ Posest je nato leta 1898 prepisana iz deželne deske v zemljiško knjigo okrajnega sodišča Radeče. Jožefu IV. sledi leta 1912 kot lastnik sin Alojzij, temu pa 1936 vdova Marija, ki izroči Čopovino leta 1956 sedanjemu gospodarju Juriju Čopu.²¹ V letih nemške okupacije, ko je bilo Kumljansko vključeno v izselitveni pas, je Čopova družina živela v Zagorju ob Savi, kmetijo pa je obdelovala priseljena tirolska družina.²²

Prvo obsežnejšo poročilo o Podšentjurju najdemo v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske. Poleg že navedenih imen lastnikov Valvasor nima povedati česa posebnega. Takole pravi: »*Ta grad, ki se kranjsko imenuje Pod Šent Jurjam, stoji na Spodnjem Kranjskem, šest milj od Ljubljane. Čeprav stoji visoko v gorah, ima dovolj rodovitnega polja, travnikov, sadovnjakov in lepe gozdove. Prav nad gradom stoji na majhnem prijetnem hribčku cerkev sv. Jurija, ki je dala gradu tudi ime. V bližini je visoka gora, kranjsko imenovana Kum, ki daleč naokoli razkazuje na svojem temenu postavljeni cerkvi sv. Neže in sv. Jošta in kamor vsako leto vodijo velika romanja.*« Malopomembnost Podšentjurja med kranjskimi gradovi je očitna. Bakrorez z nemškim imenom *S. Georgen* in slovenskim *Pod Šent Jurjem* prikazuje skromno enonadstropno stavbo z gospodarskim poslopjem ob poti k šentjurijski cerkvi.²³

Valvasorjeva upodobitev potrjuje izročilo, ki pravi, da je prvotni dvorec vzhodni del Čopove hiše, zahodni pa da je bil dozidan leta 1794, kot priča preprosto vrezljana letnica na tramu v hiši. V podprtitliču starejšega dela sta bila dva kletna prostora, v pritličju veža, večja shramba, črna kuhinja in t.i. *špekhamra*, v nadstropju pa dve spalnici.²⁴ Tako razporeditev

Podšentjur v Valvasorjevem času.

prostorov (kuhinja, shramba, dve sobi, vinska klet) izpričuje tudi Čopov zapuščinski inventar iz leta 1781.²⁵ Trinajst let pozneje so bili prizidani še klet, dve sobi v približju in dve v nadstropju. Dozidava zahodnega dela je vidna zlasti na podstrešju, grajenem iz različno tesanih hrastovih brun. V prvotnem dvorcu naj bi podzemna *špehkamra*, kamor si prišel iz veže, po izročilu služila za zaporo upornih podložnikov. Pozneje so prostor uporabljali za drvarnico, pravili pa so mu še vedno *špehkamra*, kar je v teh krajih nasploh izraz za zapor.²⁶

Od gospodarskih poslopij je na Valvasorjevem barokreзу upodobljen le manjši hlev, v zapuščinskem inventarju Marije Konstancije Čop iz leta 1760 je omenjena pristava,²⁷ inventar Janeza Jožefa pa naveda leta 1781 poleg prej omenjenih prostorov v dvorcu še žitno kaščo in hleve.²⁸ Po franciscejski katastrski mapi iz leta 1825 je obsegala Čopova domačija veliko zidano hišo, imenovano dvorec, dva večja lesena hleva, skedenj, lopo in nekoliko odmaknjen kozolec. V primerjavi s skromnimi, pretežno lesenimi kmečkimi domovi, je bila Čopova hiša resnično graščina, velika pa so bila tudi gospodarska poslopja.²⁹ Dvorec je dobil ob prvem oštevilčenju hiš leta 1771 popisno številko 47, od preštevilčenja leta 1820 pa nosi vse do današnjih dni številko 1.³⁰ Le krajevo ime se je medtem dvakrat spremenilo. Sprva se je kraj imenoval Št. Jurij pod Kumom, nato Sv. Jurij pod Kumom in po zadnji vojni Podkum.³¹

Ob dejstvu, da Podšentjur ni bil nikoli kakšno pomembnejše središče zemljiških gospodov, je tudi ljudsko izročilo o preteklosti in podobi dvorca na moč skromno. Po izročilu je stal prvotni *grad* na griču, ki je kakšnih dvesto metrov oddaljen od Čopove domačije in nosi ledinsko ime Grac. Poslopje naj bi bilo namenjeno za stanovanje valptov in zaporo kmetov. Po eni inačici so uporabili njegove ruševine pri prezidavi šentjurijske cerkve, po drugi pa so zvozili kamenje v štiri kilometre oddaljene Rtiče za gradnjo podružnične cerkve sv. Brikcija, ki nosi letnico 1756. Domačini se spominjajo, da so bili ostanki zidovja na Gracu vidni še po zadnji vojni, a danes je svet obrasel z rušo in gozdom.³² O domnevnem starem gradu v virih ni sledu. Ne omenja ga niti Valvasor niti ne najdemo vrisanega zidovja v franciscejski katastrski mapi. Zanesljivo je le, da je na Gracu nekdanja stala zidana stavba, njenega namena pa ni več moč ugotoviti. Zrno resnice utegne biti tudi v pripovedi o valptih, saj so nekateri zemljiški gospodje pred Čopi posedovali druge pomembnejše posesti in niso stalno živeli na Kumljanskem. V Podšentjurju so tako gospodarili njihovi oskrbniki ali zakupniki. Povsem zgrešene pa so trditve Vinka Möderndorferja,³³ da so Čopi sprva živeli v starem gradu in upravljali posest šentjurijske cerkve. Spomin na graščake Čope je zaradi njihovega vse bolj kmečkega načina življenja zelo nejasen in skromen. Izročilo pozna le neko *grafico Čopovo*, ki naj bi kupila današnjo Čopovino, njeni sinovi pa naj bi se poženili po okolici in razširili rodbinsko ime.³⁴ Sicer pa je zavest o nekdanjem fevdalnem značaju

rodbine med današnjimi Čopi domala izginila. Le v šali jih sosedje tu in tam imenujejo baroni.³⁵

POSEST DVORCA

V času, ko sta Janez Jožef in Marija Konstancija Čop kupila Podšentjur z njegovo gosposčinsko in podložniško posestjo, je bila v habsburških dednih deželah v polnem teku sestava katastra, po katerem so poslej odmerjali dominikalni in rustikalni davek ter kontribucijo. Po terezijanskem katastru je spadalo leta 1749 k dvorcu le še nekaj več kot osem podložniških hub, medtem ko jih je bilo po stari imenjski knjigi še petnajst.³⁶ Na desetih gospodarskih enotah, v povprečju nekoliko manjših od ene hube, je po zakupnem pravu gospodarilo devet podložnikov.³⁷ Podšentjurski gospod je imel nad njimi patrimonialno sodstvo, za vse pa je bilo pristojno deželsko sodišče na Svibnem. Živel so v bližnjih zaselkih: Na Peči, Ravan, Na Vrhu, Podlešovje, Četež, Jazbine, Za Vrhom in Brinje.³⁸

Od leta 1748, ko je bil Podšentjur v rokah Čopove rodbine, se je obseg njegove podložniške posesti nekajkrat spremenil. Najprej je Janez Jožef Čop leta 1760 kupil imenje v bližnji vasi Padež, ki je pripadalo gospostvu Rakovnik v Mirenski dolini.³⁹ Iz mlajših urbarjev je razvidno, da je imenje obsegalo osem hub in pol, razdeljeno pa je bilo med deset podložnikov, od katerih jih je sedem živelo v Padežu, dva v Magolniku in eden Pod Kumom.⁴⁰ S pridobitvijo padeške posesti se je Čopova podložniška posest povečala na šestnajst hub in dobro polovico oziroma na dvajset podložnikov. Ko je bil Janez Jožef leta 1781 primoram odstopiti svojemu upniku pet podložnikov,⁴¹ se je združena podšentjurska in padeška posest zmanjšala na dvanajst hub in eno šestino. Leta 1793 se je znatno povečala za opuščeno polovico hube v Podlešovju⁴² in takšno stanje prikazuje še urbar iz leta 1799.⁴³ Do leta 1817 so odpadli še štirje podložniki, preostalih enajst pa je z zemljiškim gospodom sklenilo pogodbo o odkupu dajatev in tlake.⁴⁴ Ko je pogodba o odvezi leta 1834 dokončno stopila v veljavo, je obsegala Čopova podložniška posest po urbarju še deset hub z enajstimi podložniki.⁴⁵

Sorazmerno s povečanjem in nato postopnim zmanjševanjem rustikalne posesti se je spreminjala tudi višina dohodkov podšentjurskega gospoda, dokler niso leta 1834 z izgubo podložniških kmetij tovrstni dohodki povsem usahnili. Obseg in obdajanje posesti ter dohodke od podložnikov prikazuje naslednji preglednici, sestavljeni na podlagi štirih letnih urbarjev iz terezijanskega katastra ter železobarvnega kvaternar deželne deske.⁴⁶ Davek in velikost

Leto	1749	1759	1793	1799	1834
Hube	8, 2, 1	8, 2, 1	12, 8, 3	12, 38, 3	10, —, —
Dominikalni d.	?	27, 2, 2	?	23, 38, 2	?
Rustikalni d.	30, 33, 1	30, 34, 1	43, 26, 3	44, 26, 3	34, —, —
Kontribucija	48, 13, 1	48, 13, 2	72, 53, 1	75, 53, 1	60, —, —

kmetij sta izražena v goldinarjih, krajcarjih in denari-
čih, s tem da je goldinar izračunska enota za hubo.

URBARJI	1749	1793	1799	1834
Posesti, gospodarji	10, 9	15, 13	16, 14	12, 11
Činž (g., kr., d.)	25, 29, —	28, 26, 3	30, 23, 1	21, 38, 1
Denar (g., kr., d.)	—, —, —	3, 24, —	3, 24, —	3, 24, —
MALA PRAVDA				
Žito (škafi)	4	3 1/2	3 1/2	1
Jagnje	4	3 1/2	3 1/2	1
Kokoši	—	12	12	12
Kopuni	4	5	5	4
Jajca	40	150	150	140
Predivo (povesma)	100	85	85	60
Platno (vatli)	82	118	118	84
TLAKA (dnevi)				
Tovornina	6	9	9	8
Ročna	2	1/2	1/2	—
Živinska in ročna	5	2 1/2	3	1 1/2
Izmerjena	—	72	72	72
Denarna (g, kr, d)	—	32, 40, —	32, 40, —	32, 40, —

V urbarjih je podložniška posest strogo razdeljena na podložnike dvorca Podšentjur in podložnike nekdanjega rakovniškega imenja Padež. Vse kmetije so bile podeljene po zakupnem pravu, razlike pa so bile v obveznostih posameznega podložnika do zemljiškega gospoda. Padeški podložniki so praviloma plačevali več dajatev in opravljali znatno več tlake kot podšentjurski. Činža že ob nastanku terezijanskega katastra ni nihče več plačeval v naturalijah, pozneje pa so z denarjem plačevali tudi obveznost tlake.

O pridelku in siceršnjih dohodkih od gosposčinske posesti nimamo natančnih podatkov. Tudi tega, koliko površino je do nastanka franciscejskega katastra obsegalo posestvo, ni moč zanesljivo ugotoviti. Sodeč po dominikalnem davku, se je obseg gosposčinske posesti do leta 1799 nekoliko zmanjšal, saj je nominalna višina davka približno za sedmino manjša kot štirideset let prej. Iz druge polovice 18. stoletja pa imamo podatke o opremi, orodju in živini, kar za poznejšo dobo pogrešamo. Tako je bilo po zapuščinskem inventarju Marije Konstancije Čop leta 1760⁴⁷ na pristavi šest krav, devet voličev, telica, dva para vprežnih volov, dva konja, koza in štiri svinje. Inventar Janeza Jožefa Čopa iz leta 1781,⁴⁸ časa najslabšega gospodarjenja, pa navaja dva konja, dva bika, sedem krav, sedem telet, dve breji telici, pet starih in devet mladih svinj.

Ker jožefinski kataster za to področje ni ohranjen, poznamo obseg gosposčinske zemlje šele iz franciscejskega katastra.⁴⁹ Leta 1825 je posest graščaka Jožefa Lopa II. obsegala 44 parcel ali 197,6 oralov zemlje. Od tega je 22 oralov odpadlo na njive, 32,4 oralov na travnike, 35,6 oralov je bilo pašnikov ter 107,6 oralov gozda. Posest je bila sklenjena, kakovost zemlje pa praviloma ocenjena za razred višje kot pri okoliških kmetih. Naziv graščak (*Gutsinhaber*) za Jožefa Čopa je bil pozneje v katastru zamenjan z nazivom dvozemljak, kar je po izgubi zadnjih podložniških kmetij tudi ustrezalo dejanskemu stanju.

V celoti gledano se je gospodarska moč podšentjurskih Čopov krepila do šestdesetih let 18. stoletja.

Pogled z Graca na Podkum s Čopovino v ospredju.

Kmalu zatem pa se je začel upad, ki je dosegel s smrtjo Janeza Jožefa Čopa leta 1781 najnižjo točko. Pokojnikov dolg je ostal najtežje breme rodbine, vse dokler ga čez pol stoletja z odkupom lastnih obveznosti niso odplačali podšentjurski podložniki. Čopi so bili zaradi starega dolga v nenehni denarni stiski in le večjemu gospodarjenju naslednikov prvega gospodarja iz rodu Čopov gre zasluga, da posesti niso izgubili. Vzponi in padci so se vrstili še do zadnje vojne, posest pa se je postopoma krčila, tako da obsega Čopova kmetija danes⁵⁰ še približno 45 hektarov, od tega 20 hektarov obdelovalnih površin.

RODBINA ČOP IN NJEN DRUŽBENI RAZVOJ

O Janezu Jožefu Čopu, začetniku kumljanske rodovine Čopov, imamo podatke šele iz njegovih zrelih let, prav nič pa ni znanega o njegovem rodu in mladosti. Möderndorfer⁵¹ sicer pravi, da je prišla Čopova družina z Gorenjskega, česar pa ne utemelji z virom. V znano gorenjsko rodovino Čopov uvršča Jožefa Čopa I. tudi Slovenski biografski leksikon,⁵² a ne pozna njegovih korenin. Tako kot pri nekaterih drugih Čopih se zanaša zgolj na priimek, kar še zdaleč ni pogoj, da so bili vsi Čopi tudi v sorodu. Janeza Jožefa Čopa, rojenega okoli leta 1718, zamenjamo v danes ohranjenih krstnih maticah gorenjskih župnij,⁵³ kjer so Čopi sicer živeli, pa tudi iz drugih virov njegovega gorenjskega izvora ni moč dokazati.

Prvi podatek o pradedu kumljanskih Čopov sega šele v leto 1748, ko je živel v Boštanju pri Sevnici in se, star približno trideset let, oženil v cerkvi sv. Krištofa v Ljubljani. Slovenski oklic v oklicni knjigi ljubljanske župnije sv. Nikolaja pravi naslednje:

»Majus 1748 — 2. hujus. G(ospod): Joannes Joseph Tschopp Ledig v Saustaino vsame gospodizhno Mario Constantio ranziga Shlahtniga G(ospoda): Ferdinanda Haipl Sakonsko Hzhher Sa PP: Capucinarie.«⁵⁴ V poročni matici iste župnije pa najdemo zapis, da sta se 14. maja poročila gospod Janez Jožef Čop, *liber*, in njegova zaročenka Marija Konstancija, zakonska hči presvetlega gospoda Ferdinanda Heipla. Poročni priči sta bila gospoda Anton Wuloviz in Gottlieb Galliarth.⁵⁵ Uganka ostaja, ali je naziv *gospod* odraz dejanskega življenjskega standarda in družbenega položaja Janeza Jožefa Čopa ali pa mu ga oklicna in poročna knjiga prisojata zaradi izvora nevestine rodbine. Ker boštanske matične knjige in graščinski arhivi niso ohranjeni, ne vemo o Čopu ničesar. V zvezi s plemstvom z boštanskega področja ne pozna Schiviz von Schivizhoffen⁵⁶ nobenega botra ali priče s priimkom Čop. Dognano torej ni, ali je bil Janez Jožef Čop tudi po rodu iz Boštanja. Domnevamo lahko, da je bil graščinski uradnik, morda trgovec.

Njegova prva žena Marija Konstancija se je rodila v družini doktorja prava in tajnika ljubljanskega vicedomskega urada Ferdinanda Leopolda Heipla in njegove žene Marije Katarine, rojene Alberti. Heipli in Albertiji so po imenu tujci, priseljeni iz nemških oziroma italijanskih dežel. Schiviz von Schivizhoffen je člane obeh rodbin prišteval k plemstvu, saj jih matične knjige dosledno imenujejo *nobiles* in *praenobiles*. V prvi polovici 18. stoletja so bili Albertiji v Ljubljani že razširjena rodbina, Ferdinand Leopold Heipl pa edini predstavnik Heiplove rodbine. Z Marijo Katarino Alberti se je oženil leta 1705.⁵⁷ Po imenu je znanih sedem Heiplovih hčera, a v ljubljanskih krstnih maticah najdemo samo štiri.⁵⁸ Ker ostalih treh ni našel v kranjskih matičnih knjigah niti Schiviz von Schivizhoffen, se zdi mogoče, da sta imela Heipla res le štiri hčere, tri pa se zaradi zamenjave dvojnih imen skrivajo za štirimi znanimi. Tako je domneval tudi Vladislav Fabjančič v Knjigi ljubljanskih hiš in njih stanovančev,⁵⁹ kjer istoveti Marijo Konstancijo z Elizabeto Konstancijo. Krst Marije Konstancije, poročene Čop, v ljubljanskih krstnih maticah ni zabeležen, ne vemo pa niti, koliko je bila stara ob smrti leta 1760, ker je svibenska mrliška matična knjiga izgubljena. Premožensko stanje zakoncev Heipl je bilo dokaj ugodno. Marija Katarina je leta 1717 kupila v Gradišču manjšo hišo z vrtom,⁶⁰ leta 1726 pa še hišo z vrtom med kapucinskim samostanom in vicedomskimi vrati.⁶¹ Tam je družina poslej tudi živela. 50-letni Ferdinand Leopold Heipl je umrl leta 1731, 58-letna vdova Marija Katarina pa 1733.⁶²

Po poročni pogodbi z dne 14. maja 1748 je Marija Konstancija prinesla Janezu Jožefu Čopu v zakon 1200 goldinarjev. S to vsoto je v primeru smrti zavarovala kot dediče svoje otroke.⁶³ 10. junija, slab mesec po poroki, sta zakonca kupila od Marije Terezije Merherič, imenovane Fabjanič, dvorec Podšentjur v svibenjski župniji na Spodnjem Kranjskem. Povzetek kupoprodajne pogodbe, sklenjene v Ljubljani, pravi, da spadajo k dvorcu vsa podložniška orna polja in

pravice, kupnina pa je znašala 420 goldinarjev.⁶⁴ Zakaj sta se Čopa odločila za nakup odmaknjenega hribovskega dvorca, lahko samo domnevamo. Od nekod sta pač morala črpati dohodke za življenje in tudi cena visoko ležečega dvorca ni bila visoka. Janez Jožef, ki je prišel s podeželja, se je bržkone bolje znašel na zemlji kot v Ljubljani.

Iz zakona Janeza Jožefa in Marije Konstancije Čop sta znana otroka Frančišek in Marija Ana, ki ju omenja materin zapuščinski inventar iz leta 1760. Tedaj jima je bilo enajst oziroma devet let.⁶⁵ Frančišek Ksaverij se je rodil 11. novembra 1749 v Heiplovi hiši v Ljubljani, kjer sta starša živela kratek čas po poroki. Njegova krstna botra sta bila gospod Jožef Gortard Weiss in gospa Ana Stuker, rojena pl. Wiviz, pa tudi zakonca Čop sta v krstni matici imenovana gospod in gospa.⁶⁶ Kmalu zatem se je družina preselila v Podšentjur, kjer se je leta 1751 rodila Marija Ana, vendar o njenem rojstvu nimamo podatkov, ker svibenska krstna matica iz tega obdobja ni ohranjena.

Ko sta Čopa kupila dvorec, le-ta ni bil v najboljšem stanju. V preteklih desetletjih je namreč pogosto prehajal iz rok v roke in njegovi lastniki so razprodali skoraj polovico podložniške zemlje. Čopa pa sta začela s temeljito melioracijo posesti, tako da se je vrednost dvorca in njegovega imenja do leta 1760 povečala s 420 na vsaj 600 goldinarjev.⁶⁷ Dohodki od podložniške in gosposčinske zemlje so zadoščali za lastne potrebe in plačevanje davkov, saj v zapuščinskem inventarju Marije Konstancije ni nikakršnih zabeležb dolga. Poleg tega je Marija Konstancija leta 1756 podedovala po pokojni sestri Mariji Ani tudi obe Heiplovi družinski hiši v Ljubljani.⁶⁸ Zanimivo se zdi, da so Marijo Ano Heipl, ki je umrla 26. septembra 1756 na sestrinem domu v Podšentjurju, prepeljali in pokopali v Ljubljani.⁶⁹

Ko so Mariji Konstanciji pojenjale življenjske moči, je 7. marca 1760 napisala v skladu s poročno pogodbo oporoko, s katero je mladoletnima otrokoma zapustila svojo doto 1200 goldinarjev.⁷⁰ Datum, vzrok smrti in starost Marije Konstancije niso znani. Umrla je pred 27. marcem, ko je Ignac baron Apfaltrer prevzel nalogo inventurnega komisarja za kranjsko deželno sodišče.⁷¹ Zapuščinski inventar, poslan deželnemu sodišču 30. aprila, je prava zakladnica podatkov o premoženjskem stanju, načinu življenja, o kulturni in izobrazbeni stopnji podšentjurskih graščakov. Celotno zapuščino je baron Apfaltrer ocenil na 2665 goldinarjev in 54 krajcarjev, kar je bilo v primerjavi z zapuščinami drugih zemljiških gospodov zelo skromno premoženje. Podšentjurska zapuščina je sicer dosegala le dobro tretjino celotne, a iz inventarja je razvidno, da sta zakonca mnogo vložila v novo posest, hiši v Ljubljani pa sta samevali. Meliorirani pašniki, poln hlev in kašča ter redno pobrani davki brez dolgov kažejo na dobro gospodarjenje, sicer pa je bila notranja oprema dvorca skromna, prej borna. Zapuščinski inventar navaja nekaj starih luksuznih predmetov le v Heiplovih hišah v Ljubljani. Preglednica prikazuje vrednost ljubljanske in podšentjurske

zapuščine po rubrikah.⁷²

V LJUBLJANI	g.	kr.
Hiša pri kapucinih	975	—
Hiša v Gradišču	650	—
Gotovina	—	—
Nakit	—	51
Listine	—	—
Zrcala in slike	11	32
Ženska obleka	7	44
Perilo	4	30
Prti in lanena obleka	5	28
Posteljina	16	54
Preproge in odeje	4	8
Predivo	5	18
Pohištvo	15	15
Kuhinjska posoda	1	25
Skupaj	1698	5

V PODŠENTJURJU	g.	kr.
Dvorec Podšentjur	600	—
Gotovina	—	—
Dragotine in nakit	—	—
Srebrnina	—	—
Listine	—	—
Knjige	—	—
Zrcala	—	34
Obleka	48	43
Perilo	10	19
Prti in lanena obleka	7	51
Posteljina	5	—
Cinasta posoda	8	48
Predivo	45	—
Žito	17	33
Detelja in otava	1	59
Konji	20	—
Gospodarsko orodje	10	58
Rogata in druga živina	186	22
Skupaj	967	49

V Ljubljani 1698 5

V Podšentjurju 967 49

Skupna vrednost 2665 54

O kulturni in izobrazbeni ravni zakoncev Čop sodim, da je bila nizka. Zapuščinski inventar ne omenja niti ene same knjige, s slikami so ravnali mačehovsko, tako da ob popisu vseh niti niso mogli najti, pa tudi navadnega okrasja tako rekoč ni bilo. V Ljubljani sta Čopa prosila za poročni priči in botra svojemu prvo-rojencu ljudi iz višjih krogov, v kakšnih krogih sta se gibala po preselitvi na podeželje, pa ne vemo. O botrinstvih bi pričale svibenske matične knjige, ki iz tega obdobja žal niso ohranjene. Iz mlajših matic vemo, da so se v svibenski župniji šteli poleg podšentjurskih graščakov za *gospodo* le domača duhovščina in svibenski graščaki. Janez Jožef Čop je bil kolikor toliko

podkovan v pisanju pogodb, poročil in drugih dokumentov, pa tudi Marija Konstancija, ki je izhajala iz meščanske plemenitene rodbine, je pridobila v mladosti vsaj osnovno, svojemu stanu primerno izobrazbo. Njen izvor in način življenja sta porodila med Kumljanci tudi pripoved o *grofici Čop*, prvi graščakinji iz Čopovega rodu.

Priletni vdovec Janez Jožef z dvema mladoletnima otrokoma ni mogel dolgo ostati sam. Poldrugo leto po ženini smrti se je 22. avgusta 1761⁷³ drugič oženil v Šentrupertu na Dolenjskem s celih dvajset let mlajšo *Marijo Rozalijo Šivic* z gradu Rakovnik. Šentrupeška poročna matica je izgubljena, zato o poroki ne vemo dosti, vsekakor pa je bila premoženjske narave. 14. maja 1760 je namreč Čop sklenil z rakovniškim grofom Joštom Vajkartom Antonom Barbom kupno pogodbo za imenje Padež.⁷⁴ Potrebno kupnino 1200 goldinarjev mu je z doto prinesla v zakon druga žena Marija Rozalija, hči rakovniškega graščinskega uradnika Janeza Matija Šivica. V poročni pogodbi, sklenjeni na gradu Rakovniku, je zapisano, da je Čop namenil nevestino doto za nakup padeškega imenja.⁷⁵

O Šivičevi rodbini skorajda nimamo podatkov. Razen repertorija krstnih matic so uničene prav vse šentrupeške matične knjige iz tega obdobja. V repertoriju,⁷⁶ ki zajema obdobje od 1737 do 1847, se priimek Šivic pojavi vsega dvakrat, in sicer v letih 1754 in 1756, ko sta bila krščena Gregor in Neža Šivic. Sklepamo lahko, da je prišel Janez Matija Šivic službovat na Rakovnik šele v začetku petdesetih let, o njegovih družini pa ne vemo ničesar. Hči Marija Rozalija, rojena neznano kje okoli leta 1737, je torej odraščala v ugodnejših materialnih pogojih in bila deležna stanu primerne vzgoje in izobrazbe.

Janez Jožef Čop je imel v zakonu z Marijo Rozalijo še tri otroke. Starejši sin *Jožef*, naslednji nosilec rodu in podšentjurski graščak, je bil rojen pred 25. aprilom 1764, ko so začeli voditi novo, še ohranjeno krstno matico, najverjetneje leta 1763, kot je mogoče sklepati iz navedb starosti ob poroki in smrti.⁷⁷ Hči *Marija Jožefa* se je rodila 11. februarja 1768, krstili pa so jo naslednji dan v prisotnosti botrov Luke Podlešovarja in Helene Tomc.⁷⁸ Najmlajši *Anton* je bil rojen in krščen 3. aprila 1771, botrovala pa sta mu Pavel Košir in Elizabeta Medved.⁷⁹ Pri krstu drugega otroka je Janez Jožef imenovan *gospod*, pri krstu najmlajšega celo *plemeniti gospod* (*dominus nobilis*), vendar sta starša naprosila za botre kar okoliške kmete, v prvem primeru celo podšentjurska podložnika.

Zakonca sta začela gospodariti z dobrih izhodišč, saj je bila dominikalna posest meliorirana in dobro obdelana, rustikalna pa se je s pridobitvijo padeškega imenja podvojila. Zato je toliko teže razumeti, kako sta lahko v dvajsetih letih do smrti zavozila skoraj vse premoženje. Odpadli sta obe hiši v Ljubljani, podložniška posest se je zmanjšala za četrtno, gosposčinska je bila hudo zanemarjena, dvorec in gospodarska poslopja dotrajani, na preostanku premoženja pa je bilo še za polovico vrednosti dolga. Vzroke takega

nazadovanja lahko iščemo v prekomernem razsipništvu, saj obveznosti še zdaleč niso bile tako visoke. Že prvi podšentjurski graščak iz Čopove rodbine je dosegel višek ter najnižjo točko gospodarjenja, česar posledice so čutili nasledniki še desetletja.

Edina večja obveznost Janeza Jožefa je bila dota prve žene v višini 1200 goldinarjev, ki jih je moral izplačati otrokoma iz prvega zakona. Dolg je bil 22. avgusta 1765 vpisan v deželno desko kot breme dvorca⁸⁰ in do svoje smrti ga je Janez Jožef razen 100 goldinarjev tudi poravnal.⁸¹ Dote druge žene, vpisane v deželno desko 3. julija 1770, pa ni bilo treba nikoli nikomur izplačati in je bila več kot sto let pozneje izbrisana.⁸² Prvo poročilo o Čopovi zadolžitvi imamo z dne 26. marca 1772, ko je baronu Francu Apfaltrerju izdal dolžno pismo za 900 goldinarjev. Dolžniku je uspelo v petih obrokih izplačati le dobri dve tretjini posojila, in sicer v naturalijah,⁸³ ker gotovine očitno ni premogel. Z dne 16. decembra 1777 je znana nagodba med Čopom in radeškim papirničarjem Mihaelom Müllerjem. Čez dobra tri leta, ko je Čop dolgoval Müllerju še 806 goldinarjev, se je slednji odpovedal denarju v zameno za pet podšentjurskih podložnikov.⁸⁴ Ob Čopovi smrti tudi hiši v Ljubljani nista bili več v njegovi lasti. Kdaj sta prešli v druge roke, ni znano. Večjo hišo, v kateri je danes sedež Slovenske matice (Trg osvoboditve 7), sta do leta 1784 posedovala Matija Garson in njegova žena Marija Ana.⁸⁵ Kot lastnik manjše hiše v Gradišču (danes Soteska 6) pa je leta 1782 naveden Čopov posojilodajalec Mihael Müller.⁸⁶

Leta 1781 sta Čopovo družino pretresla dva dogodka. Osemnajstletni Jožef, trinajstletna Marija Jožefa in desetletni Anton so najprej izgubili mater, čez pol leta še očeta. Marija Rozalija je umrla 12. januarja, pokopali so jo pri sv. Juriju, mrliška matica ji prisoja 43 let, vzroka smrti pa ne navaja.⁸⁷ Vdovec Janez Jožef je tisto leto še bolj zanemaril gospodarstvo, po drugi strani pa skušal poravnati velikanske dolgove, kar se najbolj zrcali v odstopu petih podložnikov Mihaela Müllerja dne 29. marca.⁸⁸ Očitno je bil bolan in popolnoma brez denarja, saj je napravil dolg za zdravila celo pri lekarnarju Wagnerju. Otroci niso mogli plačati šentjurijski cerkvi niti stroškov za pogreb.⁹⁰

Približno oceno Čopove zapuščine je kranjskemu deželnemu sodišču podal Jožef Mayerhoffer, graščak z bližnjih Kleviš. Do 26. septembra sta zaključila cenitev tudi oba inventurna komisarja, Tomaž Pallenta in Matija Žagar, ki pravita, da se njune ugotovitve ujemajo z Mayerhofferjevimi. Dvorec Podšentjur imenujeta podrtija, hlevi in žitna kašča so skoraj razpadli, pridelek sploh še ni bil pospravljen in le s pomočjo urbarjev sta lahko ugotovila količino nekdanjega pridelka brez prave vrednosti. Po šestih letih naj bi celotno posest prevzel starejši Čopov sin Jožef, sicer pa odločitev o skrbništvu nad mladoletnimi otroki prepuščata deželnemu glavarju.⁹¹ Vrednost Čopove zapuščine in višina dolgov sta razvidni iz naslednje preglednice.⁹²

DVOREC PODŠENTJUR

	g.	kr.
Urbarski zaostanki	14	18
Dvomljivi zaostanek	50	—
Cin, baker in medenina	14	41
Razno orodje in pohištvo	65	18
Prti, perilo in posteljnina	14	56
Vinska klet	31	15
Slanina, maslo, prekajeno meso	3	13
Živina	260	38
Gospodarsko orodje	53	52
Žitna kašča	9	—
Nepremičnine	3355	14
Skupaj	3872	25
Dolgovi	1916	52
Vrednost po odbitju dolgov	1955	33

Dolgovi so kljub poravnavam v nepremičninah in naturalijah še vedno znašali 49,5% preostalega premoženja. Največja upnika sta bila ljubljanski manufakturst von Weitenhiller s 1052 goldinarji in 8 krajcarji ter Franc baron Apfaltrer z 289 goldinarji in poldrugim krajcarjem. Za dominikalni in rustikalni davek je pokojnik dolgoval deželi 107 goldinarjev in 37 krajcarjev, bil je dolžan še 100 goldinarjev zapuščine prve žene, 55 goldinarjev sinu Jožefu za par volov, manjše vsote pa še: lekarnarju Wagnerju, ljubljanskemu manufakturstu Desselbrunnerju in radeškemu papirničarju Müllerju ter kmetom Matiji Repovžu, Lovru Medvedu, Valentinu Pajerju in Luki Smešniku. Cerkvi sv. Jurija je ostal dolžan za pogrebne stroške, bratom avguštincem za poslednji pozdrav, svibenskemu župniku in šentjurijskemu vikarju pa nekaj gotovine. K dolgu so slednjič prišteli še 19 goldinarjev komisijskih stroškov ob cenitvi.⁹³ Če primerjamo zapuščinska inventarja iz let 1760 in 1781 je razlika ogromna. V obdobju med nastankom obeh inventarjev je Čop nakupil precej premičnin, tako da je bila notranja oprema dvorca bogatejša, a večkrat gre tudi za nepomembne predmete. V celoti gledano, je gospodarstvo zanemaril in izdatno presegel svojo plačilno sposobnost, tako da je bilo stanje ob njegovi smrti kratko povedano porazno. Velike razlike v nominalni vrednosti nepremičnin gre najbrž pripisati pristranskosti inventurnih komisarjev, ki sta zaradi ogromnega dolga prikazala vrednost zemljišča višjo, kot je sicer bila.

O padcu ugleda Čopov zgovorno pričajo zlasti matice. Botri Čopovih novorojencev so bili namreč preprosti kmečki ljudje, Marijo Rozalijo so kmetje v sedemdesetih letih le dvakrat naprosili za krstno botro, Janeza Jožefa pa sploh nikoli.⁹⁴ S sorodstvom družini imela mnogo stikov ali sploh nikakršnih. Čopov zapuščinski inventar namreč pravi,⁹⁵ da se ni oglasil noben pokojnikov brat, ki bi imel do zapuščine kakršnekoli zahteve. S kom so bili Čopi sicer v stikih, najzgovorneje priča seznam upnikov iz okolice in Ljubljane. Podoba družbenega položaja Čopov v tem času je v dobršni meri okrnjena ob dejstvu, da ne poznamo življenjskih poti štirih otrok Janeza Jožefa

iz obeh zakonov. Ob njegovi smrti so živeli na domu mladoletni Jožef, Marija Jožefa in Anton,⁹⁸ medtem ko sta se Frančišek Ksaverij in Marija Ana iz prvega zakona že prej neznano kam odselila. Prav tako kot Marijo Jožefo in Antona ju zaman iščemo v svibenskih, radeških in mlajših šentjurijskih matičnih knjigah. O Jožefi vemo le to, da je bila ob sklepanju poravnalne pogodbe z bratoma 31. avgusta 1789⁹⁷ že omožena z nekim Horvatom, skrbnik Jožefa in Antona pa je bil tedaj neki Andrej Ksaverij Repešič. Nenaavadno se zdi, da se Čopovi hčeri nista omožili v domači svibenski župniji oziroma šentjurijski lokaliji, kot je bila sicer navada, četudi so bili ženini doma od drugod.

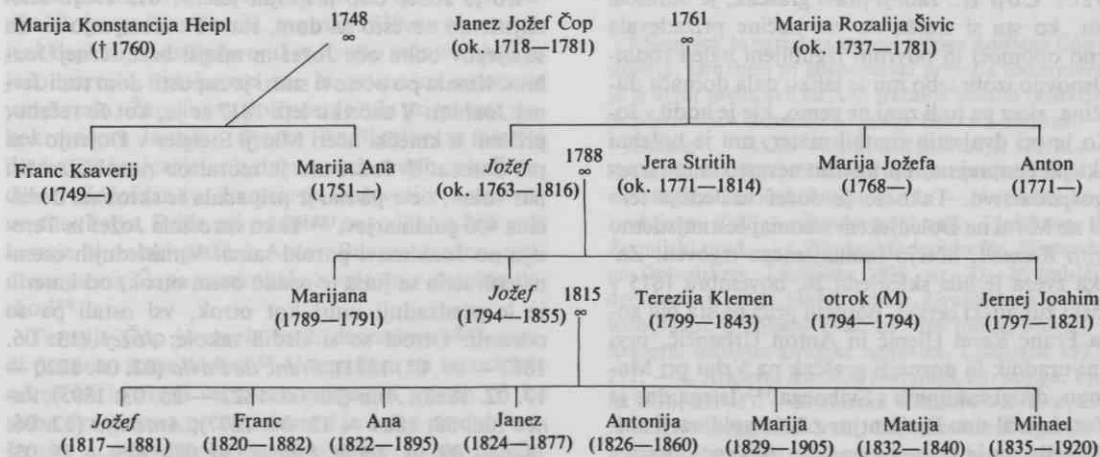
Jožef Čop I., drugi podšentjurski graščak iz Čopovega rodu, je kot sin malega graščaka pridobil v mladosti vsaj osnovno, svojemu stanu primerno izobrazbo. Ker v bližini domačega kraja ni bilo šol, mu je lahko dala osnovno izobrazbo svibenska duhovščina ali kakšna druga šolana oseba. Velika prelomnica v njegovem življenju je bila smrt obeh staršev, ki sta zapustila številne neporavnane obveznosti in zelo slabo gospodarstvo. Skrbnik Čopovih otrok Andrej Ksaverij Repešič, o katerem ne vemo ničesar določnejšega, z upravljanjem zapuščine ni imel lahke naloge. 15. marca 1788 je postal Jožef kot najstarejši sin dedič celotnega očetovega in materinega premoženja z dolgov vred⁹⁸ in si še isto leto poiskal nevesto v soselki sv. Janeza pri Svibnem. Svibenska poročna matična knjiga pravi, da sta se 6. oktobra 1788 poročila 25-letni gospod Jožef Čop, lastnik dvorca Podšentjur, in 18-letna devica *Jera Stritih*, hči gospoda Antona Stritih. Poročni prič sta bila gospoda Matija Žagar in Franc Anton Argarnig.⁹⁹

Stritihov rod ne izhaja s svibenskega področja niti iz širše okolice.¹⁰⁰ Jerin oče Anton Stritih je v svibenskih matičnih knjigah prvič in zadnjič omenjen ob hčerini poroki. Za lokalne razmere je pripadal višjemu sloju, o čemer priča naziv gospod. Morda ga je na

Svibno pripeljala uradniška služba, saj je bil v graščini sedež deželskega sodišča in novo ustanovljenega nabornega okraja.¹⁰¹ Spet druga možnost je, da je bil Stritih trgovec, ki se je samo začasno naselil v odmaknjenem dolenskem kraju. V svibenskih maticah zaman iščemo tako njega kot njegovo ženo. Poleg Jere, rojene neznano kje okoli leta 1771, sta v teh krajih ostala tudi njena brata Andrej, rojen okoli 1768, in Janez Evangelist, ki se je rodil okrog 1773. Andrej je bil več kot dve desetletji upravnik Čopove posesti (*Gutsadministrator*) in je umrl pri 43 letih 11. januarja 1812 v Podšentjurju.¹⁰² Mlajši Janez Evangelist je kot kmet in gostilničar živel na Svibnem št. 3. V zakonu z Apolonijo Blaznik, ki ni bila doma iz svibenske župnije, je imel tri otroke, a je rodbinsko ime že v prvem rodu izumrlo. V primerjavi z očetom, bratom in sestro je Janez zdrknil na družbeni lestvici, saj matične knjige le njega enačijo z ostalimi kmeti brez naziva *gospod*. Umrl je 28. februarja 1812, ko naj bi mu bilo 39 let.¹⁰³

Prvo leto zakona je novi podšentjurski gospodar Jožef Čop I. sklenil z bratom in sestro poravnalno pogodbo glede dediščine. Antonu je obljubil plačati 523 goldinarjev in 47 1/4 krajcarja, sestri Jožefi, tedaj že omoženi Horvat, pa 417 goldinarjev in 42 1/4 krajcarja. Pogodba je bila podpisana 31. avgusta 1789 v Podšentjurju.¹⁰⁴ Kako je bilo z Antonovim deležem in njegovo življenjsko potjo, ne vemo. Jožefa je dala svojo dediščino vpisati 31. junija 1791 v deželno desko kot breme podšentjurskega dvorca, izplačal pa jo je šele Jožef Čop II.¹⁰⁵ 470 goldinarjev in 23 krajcarjev je Jožef Čop dolgoval tudi sosednjemu kleviškem graščaku Jožefu Mayerhofferju. Po poravnavi je Mayerhoffer znižal zahtevo na 400 goldinarjev, ki mu jih je moral Čop vrniti v dveh letih s petodstotnimi obrestmi.¹⁰⁶ Za odplačilo podedovanih dolgov pa sta morala Jožef in Jera Čop najeti novo posojilo. Tako sta si 1. januarja 1794 od Janeza Pavlinčiča izposodila 2000 goldinarjev,¹⁰⁷ z dne 16. okto-

ČOPOV ROD

bra 1806 pa je znana tudi Jožefova zadolžnica, ki jo je izdal skrbniku zapuščine nekega Aleksa Mahoriča za 412 goldinarjev.¹⁰⁸ Nikakor ne smemo pozabiti, da sta prevzela zakonca podšentjursko posest v zelo slabem stanju. Morala sta popraviti gospodarska poslopja, povrhu tega pa sta leta 1794 dozidala še zahodni del dvorca s štirimi sobami, tako da je dobila Čopova hiša današnjo podobo.¹⁰⁹ V času njunega gospodarjenja se je podložniška posest zmanjšala s petnajstih na enajst podložnikov,¹¹⁰ vendar ne vemo kdaj in na kakšen način.

Jožefu in Jeri so se rodili v zakonu štirje otroci, od katerih sta odrasla le dva sinova. Prvorojenka *Marijana* se je rodila 20. avgusta 1789¹¹¹ in že 29. januarja 1791 umrla za goltnostjo, stara poldrugo leto.¹¹² Sledil ji je naslednji podšentjurski gospodar *Jožef*, rojen 10. marca 1794.¹¹³ Pol leta za Jožefom se je rodil nedonošenček moškega spola, ki je umrl 3. septembra 1794, potem ko je živel komaj pol ure.¹¹⁴ Najmlajši sin *Jernej Joahim*, rojen 12. avgusta 1797,¹¹⁵ pa se je še mladoleten priženil v Dolenjo vas v župniji Čatež pri Zaplazu,¹¹⁶ kjer je že 17. decembra 1821 umrl v 25. letu starosti. Imel je tri otroke, vendar je čateška veja Čopov že v prvi generaciji izumrla.¹¹⁷

Jožef in Jera Čop sta poskrbela tudi za večji ugled. Svojim novorojencem sta izbirala za botre uglednejše in imovitejše okoličane, tako Janeza Miheliča s Svibnega ter svibenskega graščinskega oskrbnika in poznejšega zakupnika Matijo Žagarja z ženo Terezijo. Žagar je bil tudi cenilec zapuščine Janeza Jožefa Čopa in Jožefova poročna priča. Jožef in Jera sta bila krstna botra skoraj vsakemu desetemu šentjurijskemu krščencu in navada,¹¹⁸ da so okoličani prosili za botra nekoga iz Čopove hiše, se je ohranila še v novejšo dobo. V tem času je bila Čopova rodbina še vedno omejena le na dvorec in na Kumljanskem ni pogejala korenin. V okolici tudi ni imela pravega sorodstva razen Jerinega brata Janeza Stritiha, kmeta in gostilničarja na Svibnem. Družini sta bili v dobrih odnosih, saj je bila Jera tudi krstna botra vsem trem bratovim otrokom.¹¹⁹ Jera je umrla 2. marca 1814 pri 42 letih za pljučnico, Jožef pa 18. maja 1816 za jetiko, ko mu je bilo 53 let.¹²⁰

Jožef Čop II., zadnji pravi graščak, je odrasčal v času, ko sta si starša na vse načine prizadevala gmotno opomoči in povrniti izgubljeni ugled rodbine. Osnovno izobrazbo mu je lahko dala domača duhovščina, sicer pa tudi zanj ne vemo, kje je hodil v šolo. Ko je pri dvajsetih izgubil mater, mu je bolehnih oče sklenil čimprej najti primerno nevesto in mu izročiti gospodarstvo. Tako se je Jožef naslednje leto oženil na Mirni na Dolenjskem s komaj šestnajstletno *Terezijo Klemen*, hčerjo tamkajšnjega trgovca. Zakonska zveza je bila sklenjena 26. novembra 1815 v mirenski župnijski cerkvi, poročni pričji pa sta bili gospoda Franc Karel Ulepič in Anton Urbančič, prvi deželni uradnik in poznejši graščak na Vrhu pri Mokronogu, drugi zakupnik s Svibnega.¹²¹ Istega dne je Jožef st. izročil sinu Podšentjur z 2200 goldinarji dolga, Terezija pa je prinesla v zakon 1000 goldinarjev

dote, ki so jo vpisali v deželno desko kot breme podšentjurskega dvorca.¹²²

Jožef in Terezija sta bila pred poroko trikrat oklicana tudi v šentjurijski cerkvi. Oklic v slovensko pisani oklicni knjigi pravi takole: »*Joshef Tshopp, lejdig, Gospoda Shentjur/ke gra/hine Joshefa Tshoppa, inu njegove shene rajnze Jerc Strittihke sakon/ki Syn, je na /vojimu domvanju vsame Theresa Klemenka, tudi lejdig, Gospoda Janesa Klemenata Staznarja na Mirni v mirni/ki fari sakon/ka hzhly je per Starej/hih.*«¹²³

Terezija Klemen, rojena, kot pravi šentjurijski »zapisnik duš«, 7. oktobra 1799,¹²⁴ je bila najstarejša znana hči trgovca Janeza Klemenata in njegove žene Marije, rojene Kanc. Do leta 1807 ne vemo o družini ničesar, tako niti kje se je Terezija rodila. Omenjenega leta pa sta starša kupila deželnodeskino posest Šuta pri Šmarjeti na Dolenjskem.¹²⁵ Približno pet let so Klemeniti živeli na imenju, nato so ga dali v zakup in tri leta nimamo o njih nobenih podatkov. Leta 1815, le nekaj mesecev preden se je Terezija omožila v Podšentjur, se prvič javljajo na Mirni, od koder so se leta 1824 vrnili na šutensko imenje.¹²⁶

Premoženjsko stanje Janeza in Marije Klemen je bilo ves čas dokaj ugodno. Njuna osnovna dejavnost je bila vsekakor trgovina in še leta 1829 sta bila patentirana kramarja v Novem mestu.¹²⁷ Šutensko imenje, pravzaprav pristava v Gorenji vasi, je imelo po franciscejskem katastru prav majhno posest,¹²⁸ a kot piše v kupni pogodbi zanj, sta mu pripadali dve podložniški hubi, dva vinograda ter dajatve in tlaka posestva Zbure.¹²⁹ Klemenata sta se skušala v novem okolju, tako mirenskem kot šmarješkem, čimbolj uveljaviti. Tako sta za krstne botre svojih novorojencev naprosala vedno druge ljudi, uradnike, trgovce in okoliške graščake. Tudi njiju matične knjige pogosto označujejo kot gospoda in gospo Klemen. Umrla sta na posestvu v Gorenji vasi, Marija leta 1832 v 54. letu starosti, Janez pa leta 1840 pri sedemdesetih. Po imenu je znanih poleg Terezije, poročene Čop, še deset Klemenovih otrok, od katerih je Janez Nepomuk prevzel posest, en otrok je umrl v otroških letih, štiri hčere so se omožile s kmečkimi sinovi, a življenjskih poti štirih otrok ne poznamo.¹³⁰

Ko je Jožef Čop pripeljal jeseni 1815 svojo šestnajstletno nevesto na dom, sta v Podšentjurju živela še njegov bolni oče Jožef in mlajši brat Jernej Joahim. Kmalu po očetovi smrti je zapustil dom tudi Jernej Joahim. V začetku leta 1817 se je, kot že rečeno, priženil h kmečki hčeri Mariji Steigler v Dolenjo vas pri Čatežu.¹³¹ Jožef mu je moral ob poroki izročiti par volov, sicer pa mu je pripadala še skromna dedščina 400 goldinarjev.¹³² Tako sta ostala Jožef in Terezija po Joahimovi poroki sama. V naslednjih osemnajstih letih se jima je rodilo osem otrok, od katerih je le predzadnji umrl kot otrok, vsi ostali pa so odrasli. Otroci so si sledili takole: *Jožef* (13. 06. 1817 — 09. 01. 1881), *Franc de Pavla* (02. 04. 1820 — 17. 02. 1882), *Ana* (30. 06. 1822 — 23. 03. 1895), *Janez* (06. 03. 1824 — 12. 04. 1877), *Antonija* (12. 06. 1826 — 09. 01. 1860), *Marija* (30. 07. 1829 — 25. 03.

1905), *Matiija* (19. 01. 1832 — 09. 01. 1840) in *Mihael* (29. 09. 1835 — 12. 08. 1920). Starša sta v začetku izbirala botre samo med okoliško posvetno in cerkveno gospodo, boter tretjemu otroku je bil prvič tudi podšentjurski podložnik, najmlajšima otrokoma pa prav tako kmečka človeka. Štirikrat je botrovala Čopovim novorojencem graščakinja Marija Mayerhoffer s Kleviš, trikrat kmeta Mihael Cerar in Marija Žibert, po dvakrat graščaka Anton in Marija Burger z Dol pri Litiji in kmet Urban Višnikar ter enkrat šentjurijski župnik Franc Ksaverij Kagnus.¹³³

Gospodarjenje Jožefa in Terezije Čop ni bilo slabo, čeprav sta zakonca izgubila podložniško posest in s tem obeležje zemljiških gospodov. Skupaj z očetovo zapuščino je Jožef namreč prevzel tudi dolg, ki ga je naredil pred desetletji že njegov ded, in se je s prvotnih upnikov prenašal na njihove naslednike. Dolg se ni mogel vleči v nedogled, zato je prišla mladima gospodarjema še kako prav pogodba s podložniki o odkupu vseh njihovih dajatev in obveznosti. Pogodbo so sklenili 14. decembra 1817 v Podšentjurju, podpisala sta jo Jožef in Terezija Čop, v imenu enajstih podložnikov pa svibenski graščinski zakupnik Anton Urbančič. Podložniki so se obvezali plačati za odvezo tlake 1900 goldinarjev in za odvezo urbarialnih dajatev 854 goldinarjev. Prvo vsoto so morali poravnati v treh tednih, Čop pa jo je namenil očetovemu posojilodajalcu Antonu Pavlinčiču.¹³⁴ V naslednjih letih so bili s podložniškim denarjem poravnani še ostali dolgovi do naslednikov posojilodajalcev Pavlinčiča in Mahoriča ter gospodarjeve stare tete Jožefe Horvat.¹³⁵ Dokončno je bila zadeva o odvezi rešena pri novomeškem kresijskem uradu 15. marca 1834. Podložniki so bili poslej dolžni plačevati samo še primščino in druge obveznosti ob zamenjavi gospodarjev.¹³⁶ Poslej je Čopova rodbina živela le od svoje blizu 200 oralov obsegajoče dominikalne posesti in postajala po načinu življenja vse bolj kmečka. Matične in oklicne knjige Čope sicer dosledno imenujejo z nazivom gospod in graščak (grašinak, Gutsbesitzer), pri izbiri botrov svojih novorojencev pa se Jožef in Terezija ne ozirata vselej le po sosednjih graščakih.¹³⁷

Za dobro ime sta poskrbela Čopa še z ustanovitvijo mašne ustanove pri tedaj že župnijski cerkvi v Št. Juriju. Po pogodbi z dne 22. avgusta 1838 sta novozgrajeni kaplaniji odstopila oral in dvesto sežnjev obsegajočo parcelo, od katere naj bi se mašna ustanova vzdrževala. Župnikova dolžnost je bila prispevati vsakokratnemu lastniku dvorca Podšentjur za plačilo davka 20 krajcarjev ob dnevu vseh svetih, okoli godov sv. Jožefa in sv. Terezije pa maševati v spomin na ustanovitelja. Priče pri podpisu pogodbe so bili trije kmetje in dolski graščak Anton Burger, mašno ustanovo pa sta Čopa zavarovala z vpisom v deželno desko.¹³⁸

Terezija Čop je umrla že 2. decembra 1843 zaradi protina, stara 44 let.¹³⁹ V tem času so otroci šele odrasčali in živeli vsi razen enega pri starših.¹⁴⁰ Le slaba dva meseca po ženini smrti je Jožef predal Podšentjur s pripadajočo posestjo prvorojencu Jožefu.

Oče in sin sta dejansko sklenila kupoprodajno pogodbo za 3550 goldinarjev. S pogodbo se je novi gospodar obvezal plačati očetu takoj ob prevzemu 200 in nato deset let vsako leto še 75 goldinarjev, odplačati približno 400 goldinarjev dolga kleviškemu graščaku Karlu Mayerhofferju, poskrbeti za poroko in poročno obleko bratov in sestra v skupni vrednosti 600 goldinarjev, sicer pa izplačati bratoma Janezu in Mihaelu po 300, Francu še 200, sestram Ani, Antoniji in Mariji po 250 ter rejenki Jožefi Stritar 50 goldinarjev dediščine.¹⁴¹ Po predaji posestva je Jožef Čop st. živel še enajst let in umrl 20. januarja 1855 za pljučnico, star 61 let.¹⁴²

Jožef Čop III., oženjen z Alojzijo Keršič in Moravč,¹⁴³ je bil zadnji podšentjurski graščak fevdalne dobe. Ob zemljiški odvezi mu je pripadla skromna odškodnina 343 goldinarjev,¹⁴⁴ njegove obveznosti pa so bile več kot desetkrat višje. Tako je moral poseči po nekdanji dominikalni zemlji in Čopova kmetija se je do nastanka reambulančnega katastra leta 1867 zmanjšala že za četrtno.¹⁴⁵

Jožefovi bratje in sestre so se drug za drugim poročali in zapuščali dom, vendar so vsi ostali v bližini domačega kraja. Franc se je priženil k polzemljakovi rejenki Uršuli Alauf v Gorenjo vas pod Kumom, pozneje pa kupil poldrugo kmetijo v Podlešovju. Ana se je omožila k celozemljaku Jerneju Novaku v Čimeru pri Svibnem, Antonija k polzemljaku Francu Borišku ter Marija k celozemljaku Francu Žibertu. Janez se je priženil na celo kmetijo k Elizabeti Cerar v Borovak, Mihael pa k celozemljakovi hčeri Mariji Medvešek.¹⁴⁶

Medtem ko je bila Čopova rodbina skoraj celo stoletje omejena na eno samo družino, živečo v dvorcu Podšentjur, je sredi 19. stoletja pognal Čopov rod na Kumljanskem čvrste korenine. Naslednja generacija Čopov je že iskala zaposlitev v bližnjih zasavskih revirjih, nekateri so odhajali za delom drugam in vse do najnovejše dobe v veliki meri v izseljenstvo. Kljub precejšnjemu izseljevanju v preteklosti pa je Čopova rodbina danes ena najtrdnjših v vaseh pod Kumom.

OPOMBE

* Sestavek je nastal na osnovi naloge Rodbina Čop skozi stoletja, Družbeni in gospodarski prerez z rodovnikom, ki jo je avtor predstavil na XX. srečanju mladih raziskovalcev in inovatorjev Slovenije 6. junija 1986 v Ljubljani.

Kratice: ASRS — Arhiv SR Slovenije, MMK — Mrliška matična knjiga, PMK — Poročna matična knjiga, RMK — Mrliška matična knjiga, ŠAL — Nadškofijski arhiv Ljubljana, ZAL — Zgodovinski arhiv Ljubljana, Žu — Župnijski urad. — 1. Vinko Möderndorfer, Slovenska vas na Dolenjskem, Ljubljana 1938, str. 23—26 (odslej Möderndorfer). — 2. Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, Ljubljana 1982, str. 365 (odslej Smole). — 3. Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937, str. 271. — 4. Krajevni leksikon Slovenije, III. knjiga, Ljubljana 1976, str. 457. — 5. Johann Weichard Valvasor, Die Ehre des Hertzogthums Crain, Laybach-Nürnberg 1689 (Monumenta literarum Slovenicarum 9, Ljubljana-München

1970), 3. Theil, str. 182. — 6. ASRS, Deželna deska za Kranjsko, Glavna knjiga III, fol. 253 (odslej Dež. d., Gl. k.). — 7. Prim. arhivske vire, ki jih navajam. — 8. ASRS, Župnija Šentjurij-Podkum, MMK 1787—1798 (odslej Šentjurij). — 9. Šentjurij-Podkum, Aufgebote Kumberg 1814—1845. — 10. Abecedni spisek vseh seliš, graščin, gradov in gradičev v krajnski vojvodini 1854, Deželni vladin list za Krajnsko vojvodino 1857, Drugi razdelek, Ljubljana 1857, str. 56. — 11. Glej opombo 2. — 12. Informatorja Janez Baš, 1908, Šklendrovec 8, Podkum in Pavla Kenda, 1902, Podkum 6. — 13. Milko Kos, Gradivo za historično topografijo Slovenije (Za Kranjsko do leta 1500), II. zvezek, Ljubljana 1975, str. 608. — 14. Glej opombo 2. — 15. ASRS, Graščinski arhiv I Dol, knjiga št. 19, 25. 11. 1495. — 16. Prim. Smole, str. 478 in 607. — 17. ASRS, Podatki o graščinah, Ki-P, 269. (odslej Podatki). — 18. ASRS, Zapuščinski inventar XLVII T-63, str. 12—13 (odslej Z.I.). — 19. Glej opombo 17. — 20. ASRS, Dež. d., Gl. k. III, fol. 254. — 21. Temeljno sodišče v Ljubljani, Enota Trbovlje, Zemljiška knjiga, Katastrska občina Podkum, vl. št. 242. — 22. Informator Jurij Čop, 1927, Podkum 1. — 23. Glej opombo 5. — 24. Glej opombo 22. — 25. ASRS, Z.I. XLVII T-83, str. 2—5. — 26. Informatorja Janez Baš in Jurij Čop. — 27. ASRS, Z.I. XLVII T-63, str. 22. — 28. ASRS, Z.I. XLVII T-83, str. 6—8. — 29. ASRS, Franciscejski kataster, protokol in mapa N 53 (odslej Fr. k.). — 30. Prim. matične knjige in zemljiške dokumente, ki jih navajam. — 31. Glej opombo 3 in 4. — 32. Informatorja Janez Baš in Jurij Čop. — 33. Möderndorfer, str. 23—24. — 34. Informator Janez Baš. — 35. Informatorji Janez Baš, Jurij Čop in Pavla Kenda. — 36. ASRS, Terezijanski kataster, Rektificirani dominikalni akti, fasc. 147, akt št. 20 (odslej Ter. k., Rekt.). — 37. Ibid., akt št. 1. — 38. Ibid., akt št. 2. — 39. ASRS, Podatki, Ki-P, 246. — 40. ASRS, Ter. k., Rekt. fasc. 147, akt št. 12 in 13. — 41. Ibid., akt št. 9. — 42. Ibid., akt št. 14. — 43. Ibid., akt št. 13. — 44. ASRS, Dež. d., Gl. k. III, fol. 256. — 45. ASRS, Ter. k., Rekt. fasc. 147, akt št. 18. — 46. Ibid., akt št. 1, 12, 13 in 18; ASRS, Dež. d., 1. železnobarvni kvatern K 16. — 47. ASRS, Z.I. XLVII T-63, str. 22—23. — 48. ASRS, Z.I. XLVII T-83, str. 6. — 49. ASRS, Fr. k., protokol in mapa N 53. — 50. Glej opombo 21. — 51. Möderndorfer, str. 23. — 52. Slovenski biografski leksikon, Prva knjiga, Ljubljana 1925—1932, str. 95. — 53. V ŠAL sem pregledal starejše matice župnij Bled, Dovje, Gorje, Jesenice, Radovljica in Srednja vas v Bohinju ter lokalije Koroška Bela. — 54. ŠAL, Župnija Ljubljana — Sv. Nikolaj (odslej Sv. Nikolaj), Oklici 1737—1759. — 55. ŠAL, Sv. Nikolaj, PMK 1745—1770. — 56. Ludwig Schiviz von Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain, Görz 1905 (odslej Schiviz). — 57. Ibid., str. 48, 55, 64, 155, 188, 189, 190 in 197. — 58. V ŠAL so v krstnih maticah Ljubljana — Sv. Nikolaj 1700—1712, 1712—1722 in 1722—1731 vpisani krsti Marije Ane (8. junija 1706), Elizabete Konstancije (25. maja 1710), Frančiške Terezije (29. oktobra 1715) in Frančiške Barbare Heipl (3. decembra 1723). — 59. ZAL, Vladislav Fabjančič, Knjiga ljubljanskih hiš in njih stanovalcev, VI. del, str. 12—13 (odslej Fabjančič). — 60. Ibid. — 61. Fabjančič, V. del, str. 445—446. — 62. Schiviz, str. 189 in 190. — 63. ASRS, Dež. d., Gl. k. III, fol. 255. — 64. ASRS, Z.I. XLVII T-63, str. 12—14. — 65. Ibid., str. 27. — 66. ŠAL, Sv. Nikolaj, RMK 1748—1755. — 67. Glej opombo 64. — 68. Fabjančič, V. del, str. 445—446, VI. del, str. 12—13. — 69. ŠAL, Sv. Nikolaj, MMK

1735—1770; Schiviz, str. 197. — 70. ASRS, Z.I. XLVII T-83, str. 10. — 71. ASRS, Z.I. XLVII T-63, str. 27. — 72. Ibid., str. 11—12, 23—24. — 73. ASRS, Dež. d., 1. biserni kvatern E 16. — 74. Glej opombo 39. — 75. Glej opombo 73. — 76. ASRS, Župnija Šentrupert na Dolenjskem, Repertorij krstnih matičnih knjig 1737—1847. — 77. Poročna matica mu 6. oktobra 1788 prisoja 25 let, mrliška 18. maja 1816 pa 53. — 78. ŠAL, Župnija Svibno, RMK 1764—1770 (odslej Svibno). — 79. ŠAL, Svibno, RMK 1770—1776. — 80. Glej opombo 63. — 81. Glej opombo 70. — 82. ASRS, Dež. d., Gl. k. III, fol. 225 in 261. — 83. ASRS, Z.I. XLVII T-83, str. 1 in 9. — 84. Ibid., str. 1. — 85. Glej opombo 61. — 86. Glej opombo 59. — 87. ASRS, Svibno, MMK 1777—1788. — 88. Glej opombo 84. — 89. Glej opombo 87. — 90. ASRS, Z.I. XLVII T-83, str. 9. — 91. Ibid., str. 13—14. — 92. Ibid., str. 11. — 93. Ibid., str. 9—10. — 94. Glej opombo 78 in 79. — 95. ASRS, Z.I. XLVII T-83, str. 10. — 96. Ibid., str. 14. — 97. ASRS, Ter. k., Rekt. fasc. 147, akt št. 16. — 98. Ibid. — 99. ASRS, Svibno, PMK 1777—1801. — 100. Stritihov ni najti niti v svibenskih niti v maticah sosednjih župnij Šentjanž, Polšnik, Radeče, Dole in Šentrupert. — 101. O Svibnem glej Janko Orožen, Ostrovharji, Celjski zbornik 1965, Celje 1965; Ivan Stopar, Svibno, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Ljubljana 1982. — 102. ASRS, Dež. d., 2. modri kvatern M 27; ASRS, Šentjurij, MMK 1798—1812. — 103. ASRS, Svibno, RMK 1788—1801, 1800—1833, MMK 1800—1837. — 104. Glej opombo 97. — 105. ASRS, Dež. d., Gl. k. III, fol. 255 in 258. — 106. Ibid., 2. modri kvatern M 27. — 107. Ibid., Gl. k. III, fol. 255. — 108. Ibid., fol. 256. — 109. Glej opombo 26. — 110. Glej opombo 44 in 45. — 111. ASRS, Župnija Šentjurij-Podkum (odslej Šentjurij), RMK 1787—1798. — 112. Ibid., MMK 1787—1798. — 113. Glej opombo 111. — 114. Glej opombo 112. — 115. Glej opombo 111. — 116. ASRS, Župnija Čatež—Zaplaz, PMK 1813—1865. — 117. ŽU Čatež—Zaplaz, MMK 1812—1855. — 118. Informator Jurij Čop. — 119. Glej opombo 103. — 120. ASRS, Šentjurij, MMK 1812—1830. — 121. ŠAL, Župnija Mirna (odslej Mirna), PMK 1812—1815. — 122. ASRS, Dež. d., 1. biserni kvatern N 19. — 123. Glej opombo 9. — 124. ŽU Šentjurij-Podkum, Status animarum, str. 1. — 125. ASRS, Dež. d., 6. modri kvatern J 17. — 126. ŠAL, Mirna, RMK 1812—1827, PMK 1812—1867, MMK 1812—1827; ŽU Šmarjeta, RMK 1787—1815, 1812—1821; ASRS, Župnija Šmarjeta, RMK 1821—1871, PMK 1818—1862, MMK 1821—1879. — 127. Glej opombo 125. — 128. ASRS, Fr. k., protokol in mapa N 59. — 129. Glej opombo 125. — 130. Glej opombo 126. — 131. Glej opombo 116. — 132. Glej opombo 122. — 133. ASRS, Šentjurij, RMK 1812—1830, 1830—1864; ŠAL, Šentjurij, Prepis MMK 1835—1900, 1901—1964; ŠAL, Svibno, Prepis MMK 1835—1935. — 134. ASRS, Dež. d., 3. rdeči kvatern S 19. — 135. Ibid., Gl. k. III, fol. 257—258. — 136. Ibid., Instrumentalna knjiga IV, fol. 5 (odslej Inst. k.). — 137. Glej opombo 133 in 9. — 138. ASRS, Dež. d., Inst. k. V, fol. 43—44. — 139. ASRS, Šentjurij, MMK 1831—1855. — 140. Glej opombo 124. — 141. ASRS, Dež. d., listine IB IX/209—210. — 142. ŠAL, Šentjurij, Prepis MMK 1835—1900. — 143. ŽU Šentjurij—Podkum, Status animarum, str. 1. — 144. ASRS, Dež. d., Gl. k. III, fol. 253. — 145. ASRS, Reambulančni kataster, protokol in mapa N 53. — 146. Glej opombo 124 in 133.